

11

Sociale en economische omgeving

Auteurs

Hilde Coudenys¹
Sabine Traen²
Stijn Vanderheiden³
Stephaan Barbery¹
Nele Depestel²
Hans Pirllet⁴
Lisa Devriese⁴

Lectoren

Jan Dhondt⁵
Bart Vansevenant⁶
Nele Dekeyser⁷

¹ Provincie West-Vlaanderen

² POM West-Vlaanderen

³ Departement Omgeving, Vlaamse overheid

⁴ Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

⁵ Coördinator Seniorenbeleid – Oostende

⁶ Kamer van Koophandel (VOKA)

⁷ Ondernemerscentra West-Vlaanderen (OCWest)

Coudenys, H., Traen, S., Vanderheiden, S., Barbery, S., Depestel, N., Pirllet, H., Devriese, L. (2018). Sociale en economische omgeving. In: Devriese, L., Dauwe, S., Verleye, T., Pirllet, H., Mees, J. (Eds.) Kennisgids Gebruik Kust en Zee 2018 - Compendium voor Kust en Zee. p. 169-184.

De Europese kustzones worden gekenmerkt door een snel stijgende bevolking en een bevolkingsdichtheid die gemiddeld 10 procent hoger ligt dan in de gebieden in het hinterland. Daarnaast zijn deze regio's eveneens onderhevig aan een toenemende ontwikkeling van infrastructuur en economische activiteiten (*The changing faces of Europe's coastal areas*, EEA 2006, *Balancing the future of Europe's coasts*, EEA 2013). De kustzones zijn dan ook gebieden met een eigen identiteit en specifieke uitdagingen. De kustzones op zich zijn echter geen homogene gebieden. Enerzijds is er het onderscheid tussen de kustgemeenten en de hinterlandgemeenten. Maar ook binnen de kustgemeenten is er nog een onderscheid tussen de kuststrook (wijken gelegen tegen de zee) en de verder afgelegen wijken. Terwijl de wijken aan de kuststrook een grootstedelijk karakter hebben, hebben de verder afgelegen wijken vaker de kenmerken van de hinterlandgemeenten binnen de kustzone.

De Belgische kust wordt gekenmerkt door een karakteristieke sociale omgeving met onder meer een verhoogde bevolkingsdichtheid, een sterke vergrijzing en een hoog aantal tweede verblijven. De woningprijzen kunnen sterk verschillen tussen de kustgemeenten, maar ook binnen éénzelfde kustgemeente tussen de kuststrook zelf en de gebieden met een meer landelijk karakter (*Stedelijk systeem kust 2017*). Daarnaast vormt de kust op economisch vlak eveneens een specifieke regio met enerzijds de aanwezigheid van grote economische poorten (zee- en luchthaven) maar anderzijds ook een verhoogde werkloosheid, seizoensgebonden werkgelegenheid en een beperkt aantal kwalitatieve arbeidsplaatsen voor hogeropgeleiden (*Breyne et al. 2007*, *Maelfait et al. 2012*). In deze thematekst wordt de Belgische kustzone in de eerste plaats getoetst aan de provincie West-Vlaanderen. In de vermelde publicaties worden de cijfers eveneens gekaderd binnen grotere geografische gebieden zoals het Vlaamse Gewest.

11.1 Beleidscontext

Het beleid met betrekking tot de economische omgeving kent in België zowel federale als Vlaamse actoren. Op federaal niveau zijn er de federale overheidsdiensten *FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg* en *FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie* (zie de federale beleidsverklaringen *Werk 2014* en *Economie en consumenten 2014*). Daarnaast zijn er ook de Vlaamse beleidsdomeinen *Werk en Sociale Economie* en *Economie, Wetenschap en Innovatie* (zie de Vlaamse beleidsnota's *Sociale economie 2014-2019* en *Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie 2014-2019*).

Het woonbeleid en de ruimtelijke ordening behoren op Vlaams niveau tot het beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (*RWO*) (zie de Vlaamse beleidsnota's *Omgeving 2014-2019* en *Wonen 2014-2019*). De beleidsdomeinen Leefmilieu, Natuur en Energie (*LNE*) en Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed (*RWO*) vormen sinds 1 april 2017 het nieuwe beleidsdomein Omgeving (*OMG*). Verder spelen ook andere Vlaamse beleidsdomeinen zoals Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (*WVG*), Onderwijs en Vorming (*OV*), Cultuur, Jeugd, Sport en Media (*CJSM*) en Mobiliteit en Openbare Werken (*MOW*) een belangrijke rol voor de sociale en/of economische omgeving.

Daarnaast spelen de provincie West-Vlaanderen (zie onder meer *Streekhuis Kust, De Provincie aan de Kust. Beleidsbrief Kust 2011*) en de gemeenten een belangrijke rol in de doorvertaling van het economisch beleid, het woonbeleid en de ruimtelijke ordening (zie hieronder). Het juridische kader voor de ruimtelijke ordening kan teruggevonden worden in de *Juridische Codex Kustzone, thema Ruimtelijke ordening*. Verder wordt ook de lokale wetgeving voor de kustinwoners opgelijst (*Juridische Codex Kustzone, thema Lokale wetgeving*).

Het beleidsdomein Omgeving heeft een territoriaal ontwikkelingsprogramma (*T.OP*) opgestart voor de kustzone en een samenwerkingsovereenkomst getekend met de provincie West-Vlaanderen, met als doel een actiegericht programma voor de ruimtelijke ontwikkeling van de kustzone op korte en middellange termijn voor thema's zoals stedelijke reconversie, verzilting en ruimtelijke kwaliteit. Op basis van overleg met de stakeholders werkt het kernteam verder op vier werven van toepassing op de kustzone: 'Dijk en bebouwde omgeving', 'De duinengordel', 'De polders' en 'De bereikbare Westhoek'. Elk van de werven kent een centraal thema en richt op concrete projecten of op kennisopbouw en -deling. Binnen de werf 'Dijk en bebouwde omgeving' ligt de algemene focus op het verdichten op bereikbare plekken en op het voorzien van een aanbod aan woonmogelijkheden voor verschillende types inwoners (gezinnen, ouderen etc.). Hierbij wordt ook bekeken hoe de bebouwing kan bijdragen aan een robuuste kustverdediging (zie ook thema *Veiligheid tegen overstromingen*). De werf 'duinengordel' focust dan weer op de mogelijke optimalisatie van de connectiviteit tussen de verschillende duingebieden (vnl. westelijke kustzone). In de werf 'polders' wordt vooral gekeken naar de rol en de plaats van water in het landschap en in alle mogelijke gebruiksvormen. In 'bereikbare Westhoek' wordt bekeken hoe ruimtelijke ontwikkeling gekoppeld kan worden aan het mobiliteitsbeleid.

11.2 Ruimtegebruik

Het huidige ruimtegebruik werd en wordt nog verder bepaald door de gewestplannen, die opgemaakt werden door de federale overheid. Een gewestplan kwam ongeveer overeen met één of meerdere arrondissementen, waarbij de ruimte geordend werd in gebieden waar wonen en voorzieningen verder konden groeien, waar bedrijvigheid een plaats kon krijgen, waar kampeerterrinen voorzien werden in recreatiegebieden, waar gebieden beschermd werden als natuurgebied, alsook waar landbouwgebieden hun plaats kregen. Een bestemming op een gewestplan kon door de gemeente verder verfijnd worden in bijzondere plannen van aanleg (BPA's). Dit gebeurde vooral voor de gebieden die bebouwbaar waren. Daardoor zijn er vandaag de dag verschillen tussen de diverse kustgemeenten voor de concrete invulling zoals de hoogten en dichtheden van appartementen.

Met het nieuwe Vlaamse decreet op de ruimtelijke ordening (decreet van 18 mei 1999) is het plannensysteem veranderd. De bestemmingen op een gewestplan blijven bestaan totdat ze worden vervangen door een nieuwe bestemming via een ruimtelijk uitvoeringsplan (RUP). Dergelijke RUP's kunnen zowel door de gemeenten, provincies als het Vlaamse Gewest opgemaakt worden. De opmaak van een RUP is de uitvoering van een ruimtelijke visie, die beschreven staat in een structuurplan. Zo zijn er drie structuurplannen: het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (*RSV*), het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen (*PRS-WV*) en de gemeentelijke structuurplannen. Deze ruimtelijke visies bepalen de verdere toekomst bij het ruimtegebruik. De gewestplannen, RUP's en BPA's kunnen geraadpleegd worden op volgende website: www.giswest.be/gewestplan-rups-internet. In 2016 vond het communicatie- en participatietraject plaats naar aanleiding van de herziening van het PRS-WV.

In het *RSV* wordt de kust aangegeven als een stedelijk netwerk en een toeristisch-recreatief netwerk. Dit betekent dat er een samenhangend stedelijk beleid voor de kust moet gevoerd worden met mogelijkheden voor verdere toeristisch-recreatieve activiteiten. Hierin krijgt het regionaal-stedelijke gebied Oostende (bestaande uit delen van Middelkerke, Oostende, Bredene en Oudenburg) de rol om nieuwe behoeftes aan wonen en bedrijvigheid op te vangen. Daarnaast zijn Oostende en Zeebrugge aangeduid als economische poorten waardoor de havens van Zeebrugge en Oostende, alsook de Internationale Luchthaven Oostende-Brugge verdere ontwikkelingsmogelijkheden kunnen krijgen. De ontwikkeling van deze poorten wordt vastgelegd in gewestelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen (GRUP's). Ook de grote aaneengesloten natuurgebieden worden door het Vlaamse Gewest verankerd in GRUP's zoals het Zwin, de stranden tussen badplaatsen aan de westkust, etc. Het *RSV* en de GRUP's kunnen geconsulteerd worden op: www.ruimtelijkeordening.be. Parallel aan de verdere uitvoering van het Ruimtelijk Structuurplan keurde de Vlaamse regering op 30 november 2016 het *Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen 2017* goed. De Vlaamse regering formuleert in het witboek doelstellingen, ruimtelijke ontwikkelingsprincipes en activiteiten die de basis zullen vormen om de ruimte van Vlaanderen te transformeren. Momenteel wordt gewerkt aan een ontwerp-BRV (Beleidsplan Ruimte Vlaanderen). Na goedkeuring van dit ontwerp-BRV wordt een publieke consultatie voorzien.

Het *PRS-WV* verfijnt de kust waarbij elke badplaats verdere ontwikkelingsmogelijkheden krijgt. Dit dient verder concreet te worden gemaakt in gemeentelijke structuurplannen en wordt vertaald in gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen. De provincie bepaalt de mogelijkheden van constructies op het strand en dijk via provinciale ruimtelijke uitvoeringsplannen. Het PRS en de RUP's kunnen geraadpleegd worden op www.west-vlaanderen.be/ruimtelijkeordening.

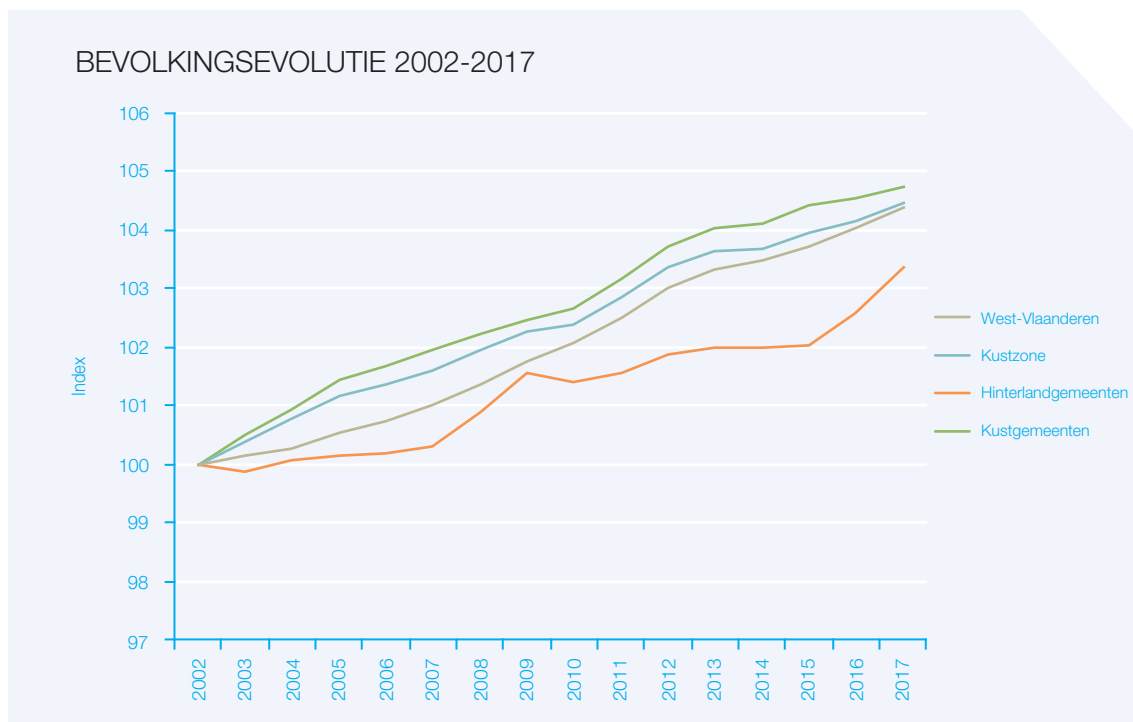
11.3 Huidige toestand

11.3.1 Sociaal weefsel

DE KUST EN ZIJN BEWONERS

Op 1 januari 2017 telde de kustzone¹ 423.146 inwoners (kustgemeenten: 337.199; hinterlandgemeenten: 85.947). Dit is 35,6% van de totale bevolking in West-Vlaanderen (Bron: rijksregister 2017, verwerking provincie West-Vlaanderen). In de periode 2002-2017 is de bevolking in de kustzone toegenomen met 4,5% (figuur 1), een toename die vergelijkbaar is met de ons omringende kustgebieden rond de Noordzee (*The changing faces of Europe's coastal areas*, EEA 2006, *Balancing the future of Europe's coasts*, EEA 2013).

¹ De kustzone omvat de 10 kustgemeenten (Blankenberge, Brugge, Knokke-Heist, Bredene, De Haan, Middelkerke, Oostende, De Panne, Koksijde en Nieuwpoort) en 9 hinterlandgemeenten (Damme, Jabbeke, Zuienkerke, Diksmuide, Lo-Reninge, Gistel, Oudenburg, Alveringem en Veurne).

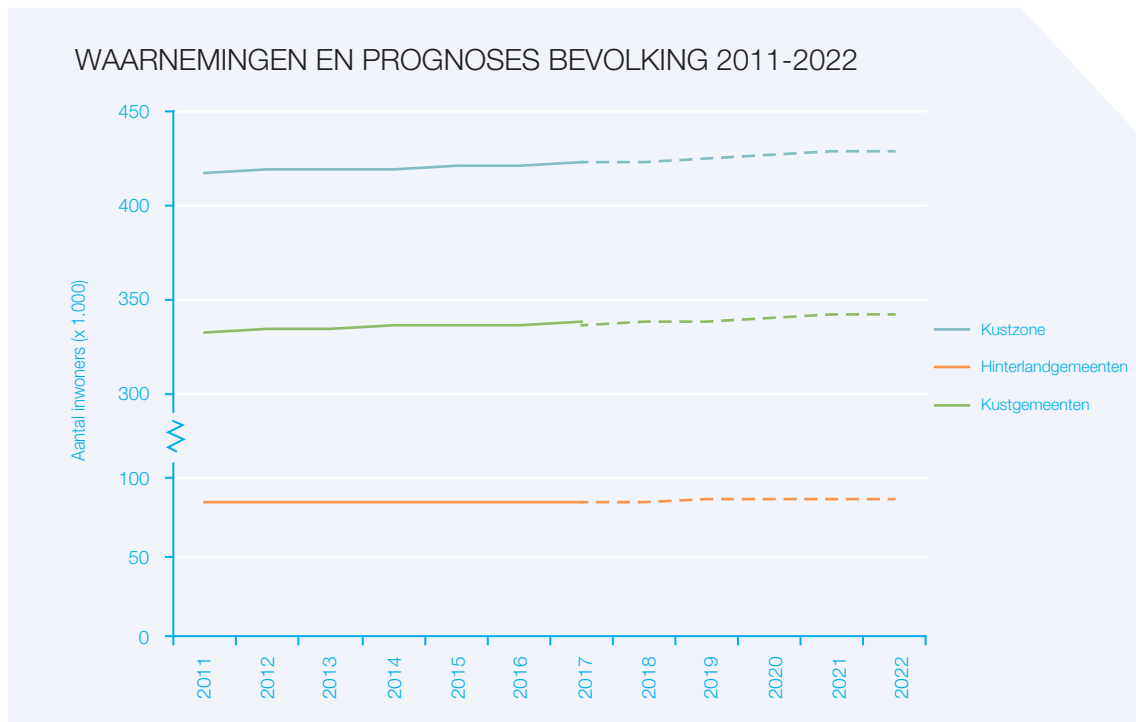
Figuur 1. Evolutie van de bevolking in de kustzone (kustgemeenten + hinterlandgemeenten) en de provincie West-Vlaanderen in de periode 2002-2017 (Bron: rijksregister, verwerking Provincie West-Vlaanderen).

Zowel de kustgemeenten als de hinterlandgemeenten kennen een toename van de bevolking. Deze toename is doorheen de tijd meer uitgesproken in de kustgemeenten, maar vanaf 2015 kennen de hinterlandgemeenten een sterke inhaalbeweging ten opzichte van de kustgemeenten (figuur 1). De bevolkingstoename in de kustzone is net iets sterker dan gemiddeld genomen in West-Vlaanderen, door de hogere bevolkingstoename in de kustgemeenten (Bron: rijksregister op 1 januari 2017, verwerking provincie West-Vlaanderen).

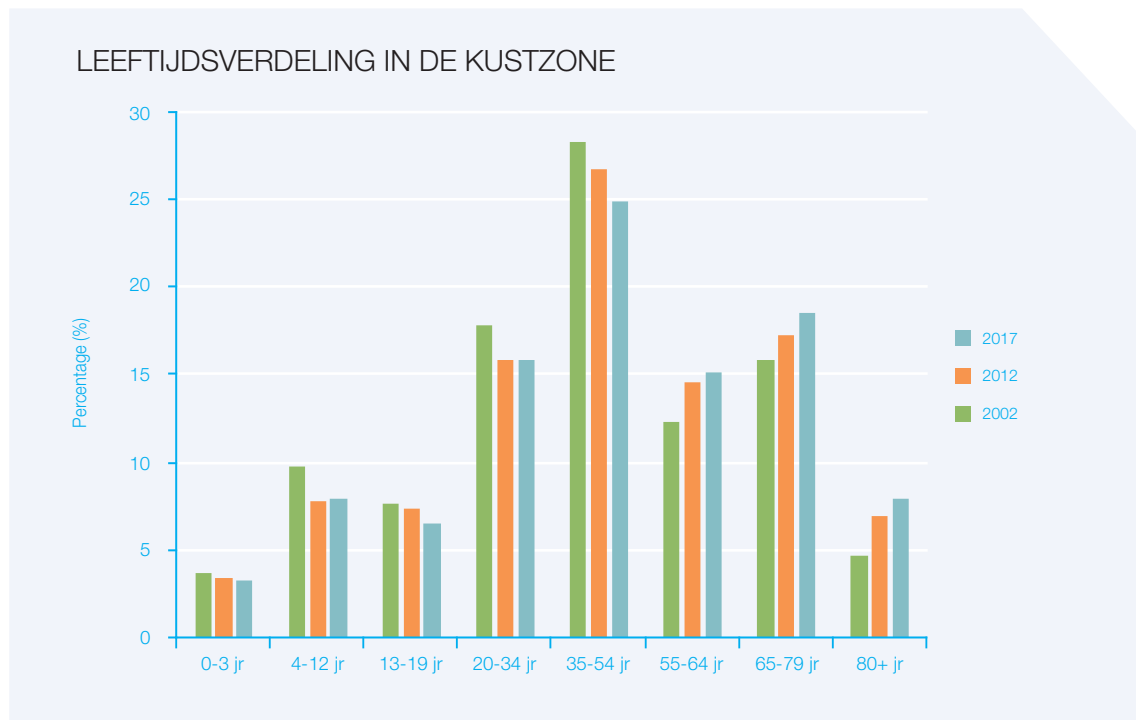
Statistiek Vlaanderen stelde begin 2018 nieuwe bevolkingsprognoses voor (figuur 2). De prognoses laten een verdere bevolkingstoename in de kustzone vermoeden, al zal deze eerder beperkt zijn, +2% in de kustgemeenten en +1% in de hinterlandgemeenten.

De Belgische kust behoort samen met de Nederlandse en stukken van de Noord-Franse kust tot de kustgebieden rond de Noordzee met de hoogste populatiedensiteit (*The changing faces of Europe's coastal areas*, EEA 2006, *Balancing the future of Europe's coasts*, EEA 2013). In de kustzone van Nederland en België worden zelfs regio's met meer dan 1000 inwoners per km² genoteerd (*North Sea Region Climate Change Assessment 2016*). De gemiddelde bevolkingsdichtheid in de Vlaamse kustzone bedraagt 369 inwoners per km². Dit gemiddelde verbergt een zekere verscheidenheid: de bevolkingsdichtheid van de kustgemeenten bedraagt 699 inwoners per km², de bevolkingsdichtheid van de hinterlandgemeenten 129 inwoners per km² (Bron: *RESOC-dataset 2016* op www.pomwvl.be). 80% van de inwoners van de kustzone woont in een kustgemeente (Bron: rijksregister op 01.01.2017, verwerking provincie West-Vlaanderen).

De bevolking aan de kust kent een aantal typische kenmerken. Volgens de *Grensoverschrijdende atlas: Van Berck tot Brugge, één grens, twee gebieden, één gezamenlijke horizon (2006)* vertoont het bewoningsprofiel van de Belgische kust sterke gelijkenissen met die van de Franse Côte d'Azur. De ontgroening en vergrijzing manifesteren zich sterker in de Belgische kustzone dan in de rest van Vlaanderen en West-Vlaanderen (Coudenys 2012 in *Maelfait et al. 2012, De Klerck 2011*). De leeftijdsgroepen jonger dan 55 jaar nemen verhoudingsgewijs af, de leeftijdsgroepen boven de 55 jaar nemen verhoudingsgewijs toe (figuur 3). Verder vertellen de structuurcoëfficiënten ons iets over de samenstelling van de bevolking (tabel 1). Algemeen kan de kustzone ingedeeld worden in twee realiteiten, waarbij de hinterlandgemeenten eerder de tendens van de provincie volgen en de kustgemeenten een andere tendens vertonen.

Figuur 2. Waarnemingen en prognoses voor de evolutie van de bevolking in de kustgemeenschappen, hinterlandgemeenten en kustzone (Bron: Studiedienst Vlaamse regering).

Figuur 3. De evolutie van de leeftijdsverdeling van de bevolking in de kustzone tussen 2002 en 2017 (Bron: rijksregister, verwerking provincie West-Vlaanderen).

Tabel 1. De structuurcoëfficiënten in de kustzone (kustgemeenten + hinterlandgemeenten) en de provincie West-Vlaanderen op 1 januari 2017 (Bron: rijksregister, verwerking provincie West-Vlaanderen).

	Structuurcoëfficiënten			
	Kustgemeenten	Hinterland	Kustzone	West-Vlaanderen
Verouderingsgraad (60+/0-19 jaar)	213	133	193	146
Grijze druk (60+/ 20-59 jaar)	75	53	70	58
Interne vergrijzing (80+/60+)	23	24	23	24
Familiale zorgindex (80+/50-59 jaar)	55	44	52	48
Groene druk (0-19 jaar/20-59 jaar)	35	40	36	40

In West-Vlaanderen zijn er per 100 0- tot 19-jarigen, 146 60-plussers. Voor de kustgemeenten loopt deze verhouding op tot 213. De grijze druk bedraagt in de kustgemeenten 75: per 100 personen met een beroepsactieve leeftijd (20-59 jaar) zijn er 75 60-plussers. De interne vergrijzing (aandeel 80+ binnen de groep 60+) bedraagt in de kustgemeenten 23. Hiermee scoren de kustgemeenten iets lager dan de hinterlandgemeenten en West-Vlaanderen. Op 01 augustus 2017 bleek dat 8 van de 10 kustgemeenten voorkwamen op de lijst met 20 Belgische gemeenten met de oudste bevolking (Bron: rijksregister). Enkel de gemeenten Brugge en Bredene kwamen niet voor op deze lijst.

Op 1 januari 2017 telde de kustzone 143.808 60-plussers (Bron: rijksregister, verwerking provincie West-Vlaanderen). De toename van het aantal 60-plussers tussen 2002 en 2017 bedraagt 35%. In dezelfde periode is het aantal jongeren onder 20 jaar in de kustzone met 12% afgenomen (van 85.152 in 2002 naar 74.350 in 2017) (Bron: rijksregister (bevolking met inbegrip van het wachtregister, verwerking provincie West-Vlaanderen)).

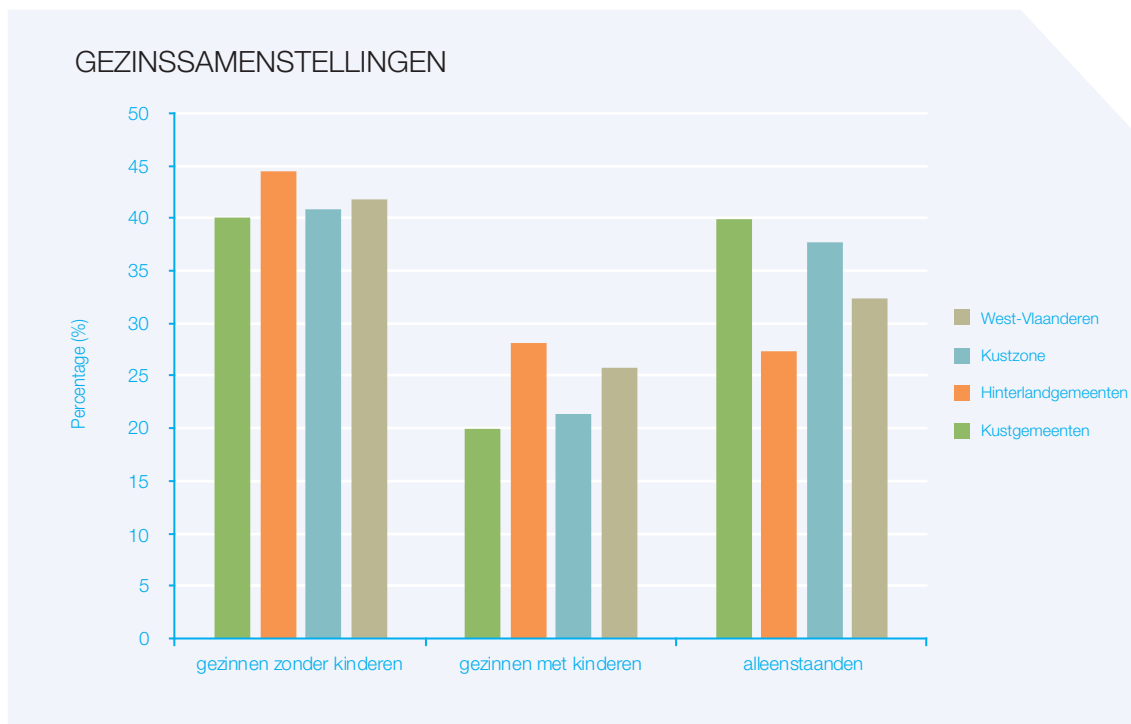
Op 1 januari 2017 woonden in de kustzone 199.857 huishoudens (Bron: rijksregister 2017, verwerking provincie West-Vlaanderen). In de periode tussen 2002 en 2017 is het aantal huishoudens met 12,6% toegenomen. De stijging van het aantal huishoudens is sterker dan deze van het aantal inwoners. In de voorbije 12 jaar werd de kust bijgevolg gekenmerkt door een verdere gezinsverdunding: de huishoudens werden gemiddeld kleiner. De gemiddelde gezinsgrootte bedraagt in de kustzone 2,09. De gemeenten in het hinterland hebben een gemiddelde gezinsgrootte van 2,35; in de kustgemeenten bedraagt de gemiddelde gezinsgrootte 2,02 (<https://provincies.incijfers.be/dashboard>).

Wanneer de kenmerken van de huishoudens van naderbij bekeken worden, kan eerst een onderscheid naar gezinssamenstelling gemaakt worden. Een huishouden bestaat ofwel uit een alleenstaande, ofwel uit meerdere volwassenen die samenwonen, zonder kinderen onder de 20 jaar (gezin zonder kind), ofwel uit een of meer volwassenen die samenwonen met een of meerdere kinderen onder de 20 jaar (gezin met kinderen) (figuur 4). Deze laatste categorie omvat ook de eenoudergezinnen. Van alle huishoudens in de kustzone is 38% alleenstaand, 41% een gezin zonder kinderen en 21% een gezin met kinderen (figuur 4). De kustgemeenten tellen meer alleenstaanden en minder gezinnen met kinderen dan de hinterlandgemeenten en dan gemiddeld genomen in West-Vlaanderen (Bron: rijksregister op 01.01.2017, verwerking provincie West-Vlaanderen).

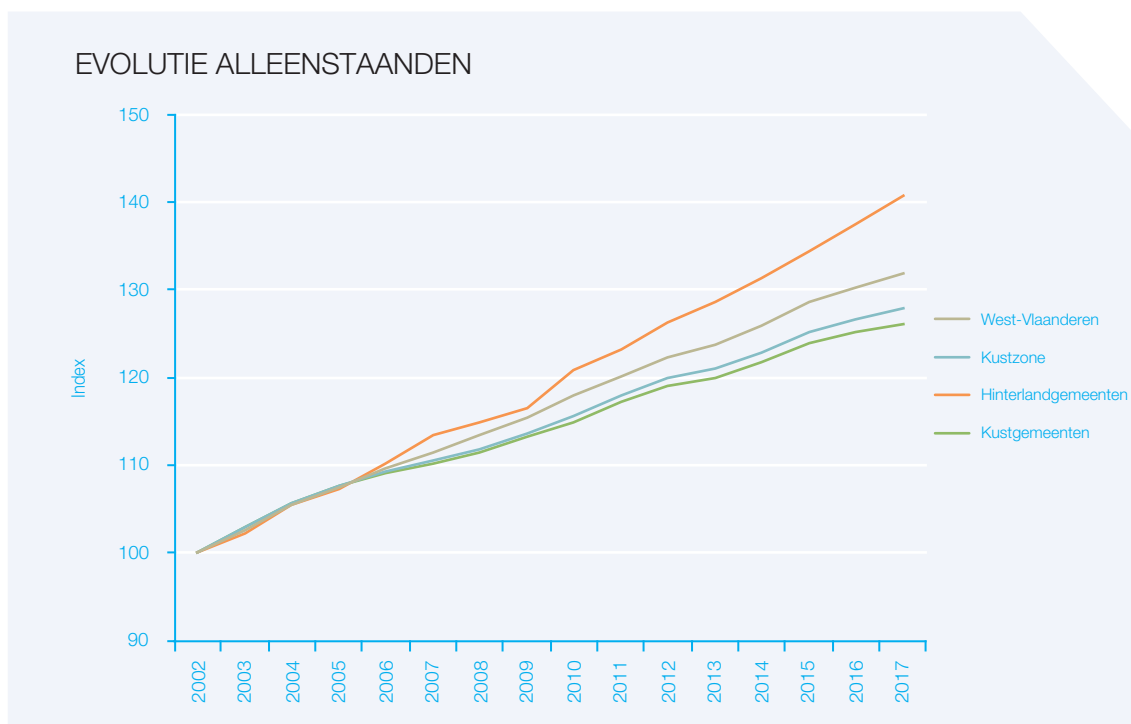
Kenmerkend voor de kustgemeenten is het grote aandeel alleenstaanden (figuur 4). Deze groep is de voorbije 12 jaar sterk toegenomen (+28% in de kustzone, +32% in West-Vlaanderen) (zie boven: gezinsverdunding) (figuur 5). De sterkste toename van het aandeel alleenstaanden stellen we vast in de hinterlandgemeenten (+41%).

Wanneer we de bevolkingskenmerken bekijken, dan wijzen een aantal indicatoren op het stedelijk karakter van de kustgemeenten: een oudere bevolking, veel alleenstaanden en een hogere bevolkingsdichtheid. Dit stedelijk profiel kwam een eerste keer naar voor in de kansarmoedeatlassen (*Kesteloot et al. 1996, Kesteloot en Meys 2008*) die een analyse op buurniveau bevatten. De buurten gelegen aan de kuststrook vertonen daarbij een heel ander profiel dan de buurten achter deze kuststrook. De scheidingslijn tussen meer en minder kansarme buurten manifesteert zich niet op gemeenteniveau. Om het stedelijk profiel van de kuststrook en de daarmee gepaard gaande problematieken vast te stellen, is een analyse op buurniveau noodzakelijk.

De kansarmoedeatlas van de provincie West-Vlaanderen (provinciebestuur West-Vlaanderen, Steunpunt Data & Analyse, *Kansarmoede-atlas West-Vlaanderen 2017*) bevestigt het stedelijk karakter van de kustgemeenten en stelt ook vast dat kustgemeenten meer dan gemiddeld geconfronteerd worden met kansarmoede (*Kansarmoede-atlas West-Vlaanderen 2017*). De meeste kansarme buurten in West-Vlaanderen worden genoteerd in de gemeente Oostende (20) (figuur 6). In de kustzone woont 19,7% van alle gezinnen in een kansarme buurt, hoger dan gemiddeld genomen in West-Vlaanderen (14,35%). In de kustgemeenten woont gemiddeld 23% van de gezinnen in een kansarme buurt. Voor de hinterlandgemeenten gaat het om 4% van de gezinnen (*Kansarmoede-atlas West-Vlaanderen 2017*, zie ook de *Gemeentelijke steekkaarten - kansarmoede*).

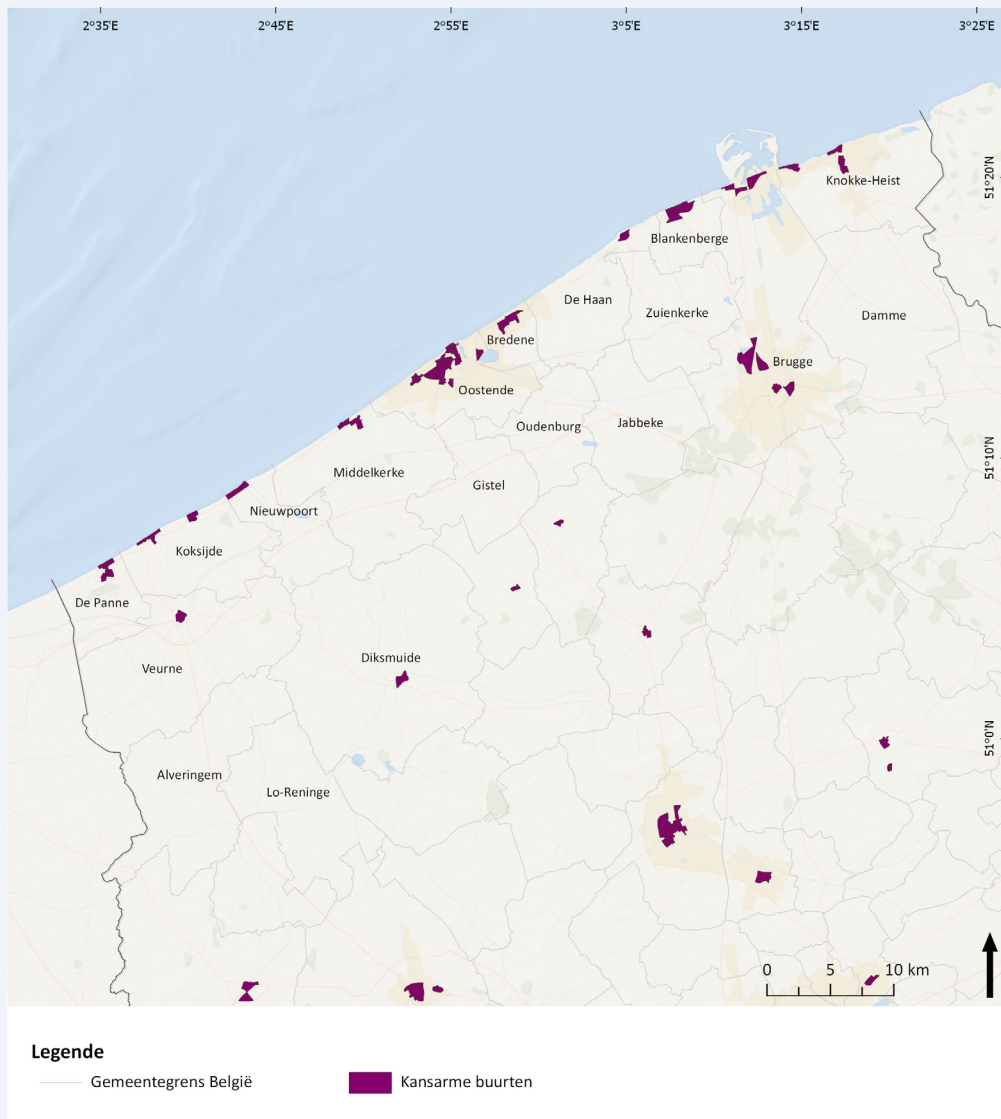

Figuur 4. Overzicht van de gezinnen zonder kinderen, met kinderen en de alleenstaanden in de kustzone (kustgemeenten + hinterlandgemeenten) en de provincie West-Vlaanderen op 1 januari 2017 (Bron: rijksregister, verwerking provincie West-Vlaanderen).

Figuur 5. De evolutie van de alleenstaanden in de kustzone (kustgemeenten + hinterlandgemeenten) en de provincie West-Vlaanderen in de periode tussen 2002 en 2017 (Bron: rijksregister, bevolking op 1 januari 2017, verwerking provincie West-Vlaanderen).

KANSARME BUURTEN IN DE KUSTZONE

Figuur 6. Situering van de kansarme buurten in de kustzone (Bron: Kansarmoedeatlas West-Vlaanderen 2017).

DE KUST EN ZIJN BEWONING

De totale oppervlakte van de kustzone bedraagt 1.183 km². De kustgemeenten nemen 42% van dit gebied voor hun rekening, de hinterlandgemeenten 58% (Bron: FOD Economie Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, op basis van kadaster).

België kent veruit het hoogste aandeel bebouwde oppervlakte aan de kust van alle Europese landen (*The changing faces of Europe's coastal areas*, EEA 2006, *Balancing the future of Europe's coasts*, EEA 2013). In de *Grensoverschrijdende atlas: Van Berck tot Brugge, één grens, twee gebieden, één gezamenlijke horizon (2006)* wordt dieper ingegaan op de vergelijking van de bewoning aan de Belgische kust en de Noord-Franse Côte d'Opale. De bebouwde oppervlakte in de Belgische kustzone bedraagt 239 km². 7% van deze bebouwde oppervlakte in de kustzone is in functie van woonelegenheden. Voor de kustgemeenten bedraagt de bebouwde oppervlakte in functie van wonen 35% van de bebouwde oppervlakte, in de hinterlandgemeenten is dat slechts 4% (Bron: FOD Economie Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, op basis van kadaster).

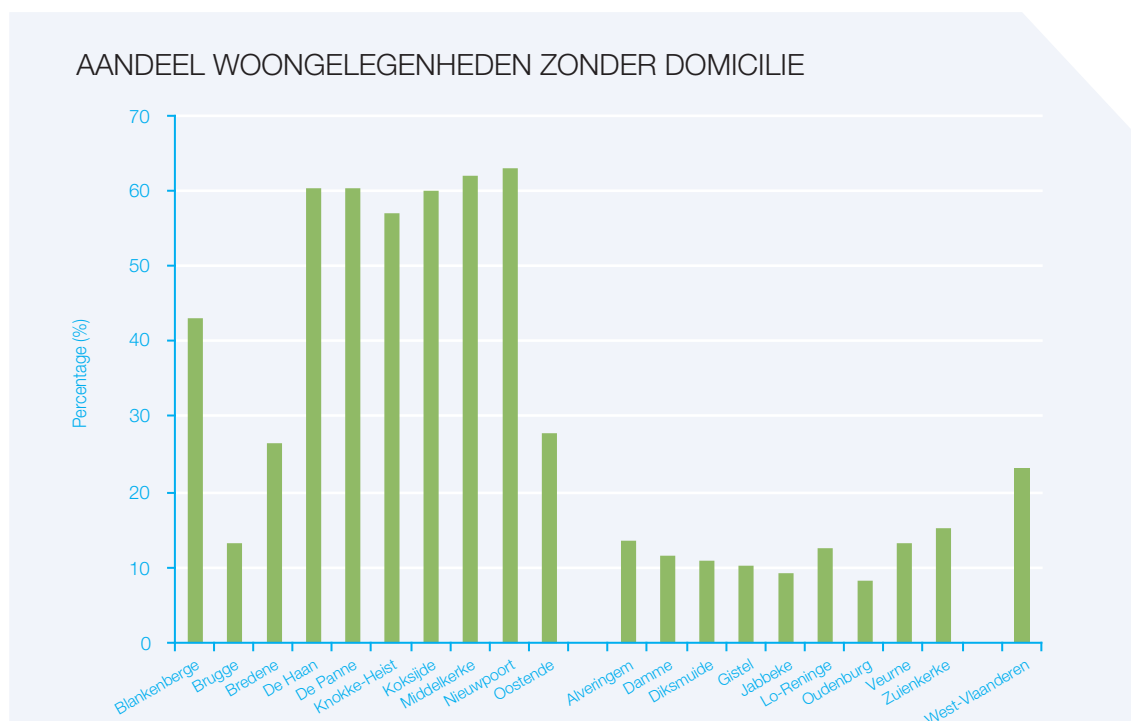
De kustzone telde op 1 januari 2016 314.575 woongelegenheden (tabel 2). Er is echter een groot verschil voor wat betreft het type woongelegenheden. In de kustgemeenten is 55% van de woongelegenheden gesitueerd in een appartement(sblok). In de hinterlandgemeenten betreft dit slechts 9% van het aantal woongelegenheden. In de hinterlandgemeenten zijn 86% van de woongelegenheden gewone woonhuizen (Kadasterkubus provincie West-Vlaanderen).

Het totale aantal woongelegenheden in de kustgemeenten ligt gevoelig hoger dan het aantal woningen dat nodig is om de bevolking te huisvesten. Gemiddeld genomen wordt in de kustzone 38% van de woongelegenheden niet gebruikt voor permanente bewoning (figuur 7). Woongelegenheden krijgen met andere woorden vaak andere functies zoals een tweede verblijf, een of andere vorm van bedrijvigheid en soms betreft het ook leegstaande woningen (Coudenys 2012 in [Maelfait et al. 2012](#)).

Het gebruik van het woningenbestand voor andere doeleinden dan bewoning kan negatieve gevolgen hebben voor de samenleving, zoals een verhoogd gevoel van onveiligheid en een gebrek aan sociale cohesie. Daartegenover staat echter dat een grote voorraad aan tweede verblijven aan de kust één van de basisvoorwaarden vormt voor de toeristische industrie (zie thema **Toerisme en recreatie**). Uit figuur 7 blijkt duidelijk dat een groot woningensurplus voornamelijk een kustfenomeen is. De hinterlandgemeenten tellen gemiddeld slechts 12% woongelegenheden die voor andere doeleinden dan voor permanente bewoning worden gebruikt.

Tabel 2. Een overzicht van de woongelegenheden in de kustzone en uitgesplitst naar de hinterland- en kustgemeenten (Bron: provincie West-Vlaanderen, Kadasterkubus, toestand op 01.01.2016).

	Kustzone		Hinterlandgemeenten		Kustgemeenten	
Totaal aantal woongelegenheden	314.575	100%	39.120	100%	275.455	100%
Gewone huizen	149.422	47%	33.743	86%	115.679	42%
Handelshuizen	9.469	3%	1.666	4%	7.803	3%
Appartementen en buildings	155.684	49%	3.711	9%	151.973	55%

Figuur 7. Aandeel woongelegenheden zonder domicilie in de kustzone (Bron: Kadasterkubus provincie West-Vlaanderen, toestand op 1 januari 2016).

11.3.2 Economisch weefsel

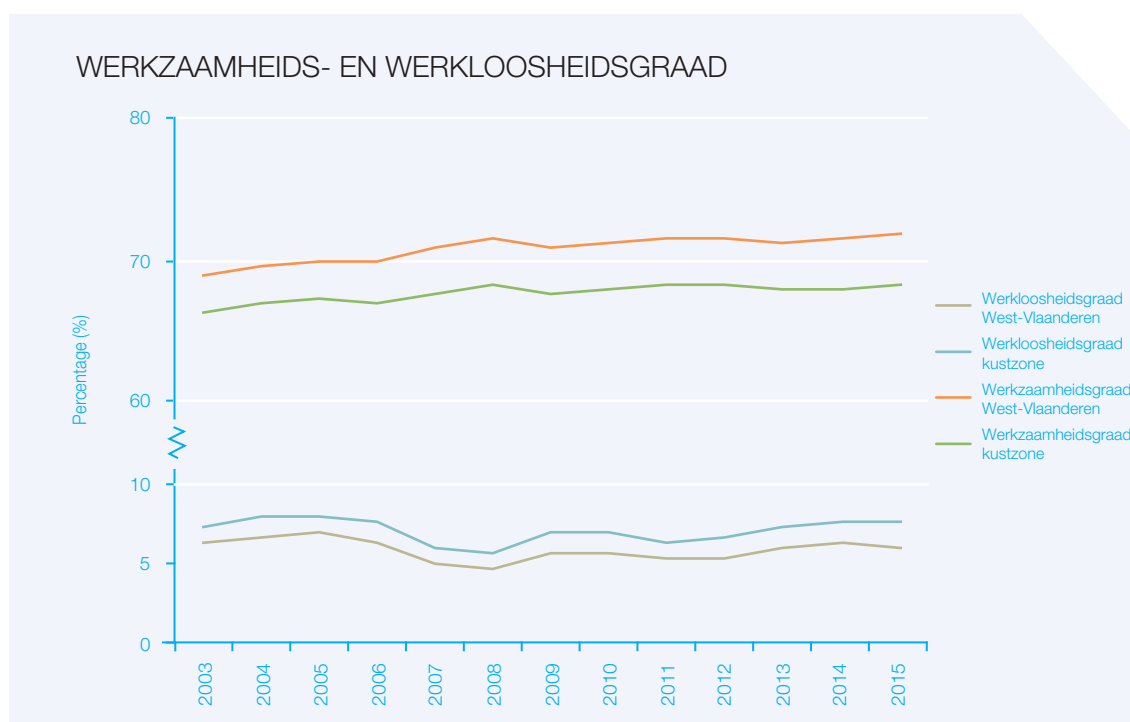
DE KUST EN ZIJN ARBEIDSMARKT

In 2015 waren er in de kustzone 167.940 werkenden (loontrekkenden, zelfstandigen en helpers) tussen 18 en 64 jaar. De kustzone bereikte hiermee een aandeel van 33,1% in het totale aantal werkenden in West-Vlaanderen. Eind 2015 telden de kustgemeenten 120.963 en de hinterlandgemeenten 21.315 loontrekkenden of vormde de kustzone 34,5% van het West-Vlaamse totaal. Daarnaast waren ook 27.928 zelfstandigen en helpers (exclusief zelfstandigen in bijberoep) actief in de kustgemeenten en 9.792 in de hinterlandgemeenten. De kustzone vormt dus 35,3% van het West-Vlaamse totaal aan zelfstandigen (Bron: [RESOC-dataset 2017](#) op [www.pomwvl.be](#)).

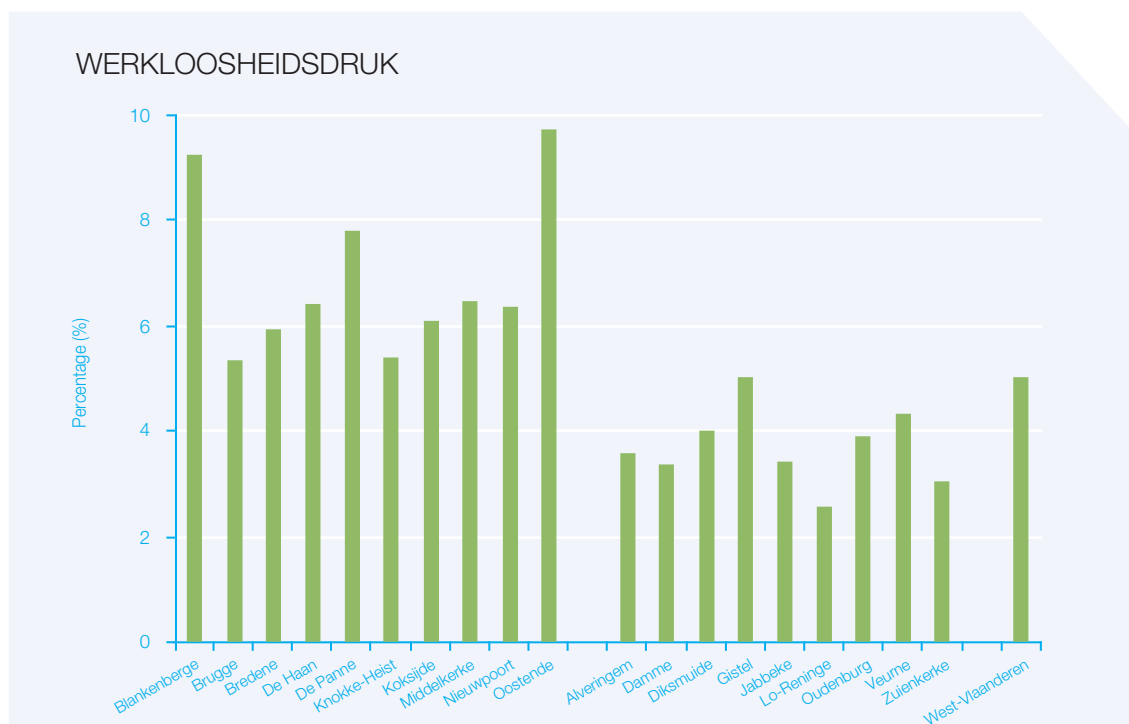
De kustzone wordt gekenmerkt door een heel zwakke industriële basis. Het aandeel van de industrie in de loontrekkende werkgelegenheid bedroeg eind 2015 slechts 9% in de kustgemeenten, terwijl dit in heel West-Vlaanderen 19,6% was. In de kustgemeenten situeert maar liefst 86,3% van de loontrekkende tewerkstelling zich in de handel en diensten, waar toerisme en horeca een belangrijk onderdeel van uitmaken. In deze sectoren is een groot deel van de arbeidsplaatsen sterk seizoensgebonden. Ter vergelijking: in West-Vlaanderen is 73,3% van alle werknemers actief in de handel en diensten (Bron: [RESOC-dataset 2017](#) op [www.pomwvl.be](#)).

In 2015 behoorden in de kustgemeenten 141.732 en de hinterlandgemeenten 40.231 inwoners tot de beroepsbevolking (werkenden en niet-werkende werkzoekenden) tussen 18 en 64 jaar. De kustzone vormt dus 33,6% van het West-Vlaamse totaalcijfer. De activiteitsgraad – de verhouding van de beroepsbevolking ten opzichte van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar – lag in de kustgemeenten in 2015 op 73% en in de hinterlandgemeenten op 78,2%. In de kustgemeenten ligt de activiteitsgraad wat lager dan in West-Vlaanderen (76,8%). Ook de werkzaamheidsgraad – de verhouding van het aantal werkenden ten opzichte van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar – is lager in de kustzone (68,4%) dan in West-Vlaanderen (72%) (figuur 8; 2015). Met een werkloosheidsgraad – het aantal niet-werkende werkzoekenden ten opzichte van de beroepsbevolking tussen 18 en 64 jaar – van 7,7% deed de kustzone het slechter dan gemiddeld in West-Vlaanderen (6,2%). Dit kan vooral worden toegeschreven aan de kustgemeenten (8,5%); in de hinterlandgemeenten was de werkloosheidsgraad (4,9%) duidelijk kleiner (Bron: [RESOC-dataset 2017](#) op [www.pomwvl.be](#)).

In 2016 telde de kustzone 13.480 niet-werkende werkzoekenden of 42,5% van het West-Vlaamse cijfer. Daarnaast telde de kustzone ook 1.737 oudere werklozen; dit is 47,6% van het West-Vlaamse totaal (Bron: op [www.pomwvl.be](#)). De werkloosheidsdruk – de verhouding van het aantal niet-werkende werkzoekenden en oudere werklozen ten

Figuur 8. Evolutie van de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad in de kustzone en de provincie West-Vlaanderen, 2003-2015 (Bron: Steunpunt WSE, Verwerking: Afdeling DSA POM West-Vlaanderen).

Figuur 9. Werkloosheidsdruk in de kustzone, 2016 (Bron: RESOC-dataset 2017 op www.pomwvl.be, verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen).

opzichte van de potentiële beroepsbevolking (18-64 jaar) – is duidelijk hoger in de kustgemeenten (6,8%) dan in de hinterlandgemeenten (3,9%) en West-Vlaanderen (5,0%) (figuur 9) (Bron: VDAB en RVA in RESOC-dataset 2017). De hoogste werkloosheidsdruk werd in 2016 waargenomen in Oostende (9,8%).

Van alle kustgemeenten waren er in 2014 slechts vier (Brugge, Knokke-Heist, Oostende en Nieuwpoort) met een positief pendelsaldo bij loontrekkenden. Bij deze gemeenten was het aantal werknemers dat in de gemeente komt werken, maar woonachtig is erbuiten, groter dan het aantal inwoners dat buiten de gemeente gaat werken (Bron: RESOC-dataset 2017 op www.pomwvl.be).

In *West-Vlaanderen Ontcijferd editie 2016*, de *Gemeentelijke Steekkaarten* en de *RESOC-dataset* worden eveneens arbeidsmarktstatistieken op gemeentelijk, arrondissementeel en West-Vlaams niveau aangereikt.

ONDERNEMERSCHAP AAN DE KUST

In 2015 lag de geproduceerde welvaart, gemeten aan de hand van het Bruto Binnenlands Product (BBP²) per inwoner, in West-Vlaanderen (35.447) lager dan in het Vlaamse Gewest (37.243) of België (36.513). Brugge (36.595) is het enige kustarrondissement met een BBP per inwoner hoger dan het West-Vlaams gemiddelde (Bron: NBB in RESOC-dataset 2017). Het BBP per inwoner steeg in de periode 2006-2015 met gemiddeld 2,1% per jaar in West-Vlaanderen, waarvan het sterkst in het arrondissement Ieper (3,0%) en het zwakst in arrondissement Tielt (1,1%) (Bron: NBB in RESOC-dataset 2017). Doordat het BBP per inwoner in de periode 2006-2015 sterker groeide dan in België kon West-Vlaanderen het verschil met België verkleinen; de kloof met Vlaanderen bleef even groot. Het beschikbaar inkomen per inwoner groeide in West-Vlaanderen sneller dan in Vlaanderen en België. West-Vlaanderen maakte hier een inhaalbeweging ten opzichte van het Vlaamse Gewest en vergrootte het verschil met België.

Inzake de gerealiseerde bruto toegevoegde waarde³ staat het arrondissement Brugge op de tweede plaats, na Kortrijk, met een aandeel van 24,5% in de bruto toegevoegde waarde die in West-Vlaanderen werd gerealiseerd in 2015. In de overige kustarrondissementen Oostende en Veurne kan respectievelijk 10,5% en 4,9% van de totale

² Een maatstaf voor het meten van de geproduceerde of voortgebrachte economische welvaart in een land of een regio die gebruikt wordt als indicator om het welvaartsniveau van een land of een regio te meten. Het BBP wordt samengesteld door bij de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen de productgebonden belastingen op productie en invoer op te tellen en de productgebonden subsidies op productie en invoer af te trekken.

³ Het verschil tussen de marktwaarde van productie en de daarvoor ingekochte grondstoffen.

bruto toegevoegde waarde worden gesitueerd. In 2015 bedroeg de bruto toegevoegde waarde per werknemer in West-Vlaanderen 90.824 euro. Hiermee blijft West-Vlaanderen een eind onder het Vlaamse cijfer (97.377 euro). De kustarrondissementen Veurne (101.232) en Oostende (97.377) kennen wel een bruto toegevoegde waarde per werknemer die groter is dan het Vlaamse gemiddelde (Bron: NBB in [RESOC-dataset 2017](#)).

In 2016 realiseerden de ondernemingen met zetel in West-Vlaanderen samen 89,5 miljard euro omzet; dit is 15,2% van het Vlaamse totaal (Bron: [Conjunctuurnota POM West-Vlaanderen](#)). In 2016 telde de kustzone 38.995 actieve ondernemingen, wat overeenkomt met 33,9% van het West-Vlaamse totaal. 29.253 van deze actieve ondernemingen zijn gelegen in de kustgemeenten, 9.742 in de hinterlandgemeenten. In de kustzone kan 69,3% van de actieve ondernemingen in de tertiaire sector⁴ worden gesitueerd en 7,9% in de quataire sector⁵. In West-Vlaanderen ligt het aandeel actieve ondernemingen in deze sectoren lager (63,6% in de tertiaire sector en 6,4% in de quataire sector). Ook het aandeel opgerichte en verdwenen ondernemingen in de tertiaire en de quataire sector ligt opvallend hoger in de kustzone in vergelijking met West-Vlaanderen. De economische dynamiek in de kustzone is relatief groot. Zowel de oprichtingsratio (verhouding van het aantal oprichtingen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen) (kustzone: 9,7%, kustgemeenten: 10,3%, hinterlandgemeenten: 8,2%) als de uitredingsratio (verhouding van het aantal stopzettingen en faillissementen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen) (kustzone: 5,7%, kustgemeenten: 6,0%, hinterlandgemeenten: 4,8%) waren in de kustzone in 2016 groter dan in West-Vlaanderen als geheel. De turbulentieratio (som oprichtings- en uitredingsratio's) ligt bijgevolg ook aanzienlijk hoger in de kustgemeenten (kustzone 15,4%, kustgemeenten: 16,2%, hinterlandgemeenten: 13,0%) dan het West-Vlaamse cijfer (13,9%) (Bron: FOD Economie (ASDEI) in [RESOC-dataset 2017](#)). Deze vaststellingen kunnen volledig worden toegeschreven aan de kustgemeenten. De ratio's in de hinterlandgemeenten liggen immers telkens onder het West-Vlaamse totaalcijfer. Stedelijke centra noteren meestal meer oprichtingen en ook meer stopzettingen. Dit is eigen aan de mogelijkheden die dergelijke centra bieden. De hogere turbulentie aan de kust kan ook voor een deel verklaard worden door de aard van de activiteiten. Bij de koplopers van de oprichtingen en faillissementen behoort immers de horeca, die in het kustzone veel sterker vertegenwoordigd is dan gemiddeld in West-Vlaanderen. Zo waren er in 2016 4.197 actieve ondernemingen in de horeca in het kustzone (kustgemeenten: 3.567 actieve ondernemingen, hinterlandgemeenten: 630 actieve ondernemingen), goed voor 51,0% van de provincie West-Vlaanderen. De kustgemeenten alleen zijn goed voor 43,4% van het aantal horecazaken in West-Vlaanderen. Het aantal actieve ondernemingen in de horeca t.o.v. de totaliteit van actieve ondernemingen bedraagt 12,2% in de kustgemeenten, 6,5% in de hinterlandgemeenten, 10,8% in de kustzone en 7,2% in West-Vlaanderen. Daarnaast waren in 2016 4.596 actieve ondernemingen in de kleinhandel in het kustzone (kustgemeenten: 3.709 actieve ondernemingen; hinterlandgemeenten: 887 actieve ondernemingen), goed voor 39,7% van de provincie West-Vlaanderen. De kustgemeenten op zich vormen 32,0% van het aantal kleinhandelszaken in West-Vlaanderen (Bron: FOD Economie (ADSEI), verwerking: Afdeling DSA, POM West-Vlaanderen).

De kustzone beslaat 36,2% van de totale oppervlakte van West-Vlaanderen. Inzake de oppervlakte die aangewend wordt voor bedrijvigheid, nam de kustzone op 1 januari 2016 slechts 22,4% van het West-Vlaamse totaal in. In West-Vlaanderen wordt 17,7% van de bebouwde oppervlakte aangewend voor bedrijvigheid; in de kustzone ligt dit percentage op 14,2%. In de kustgemeenten is het aandeel van de bebouwde oppervlakte dat wordt aangewend voor bedrijvigheid groter dan in de hinterlandgemeenten (15,9% ten opzichte van 11,5%) (Bron: [RESOC-dataset 2017](#) op www.pomwvl.be).

In 2015 bedroeg de ruimteproductiviteit in de kustzone 43,1, in de kustgemeenten 54,7, in de hinterlandgemeenten 21,4 en in West-Vlaanderen als geheel 31,5. Dat betekent dat er in de kustzone 43,1 werkenden waren per hectare economisch bezette bodem. Deze verschillen worden veroorzaakt door de uiteenlopende morfologie en de economische structuur van deze regio's. Economisch ruimtegebruik is in verstedelijkte regio's helemaal anders omwille van een andere sectorale structuur: enerzijds relatief minder industrie en minder grote ruimtegebruikers en anderzijds meer handel en diensten met kantoren en hoogbouw, alsook meer werknemers per terreinoppervlakte-eenheid. Tot en met 2008 bleef de ruimteproductiviteit in West-Vlaanderen op hetzelfde niveau, daarna kende de indicator een dalend verloop. In de andere regio's kent de ruimteproductiviteit al sinds 2006 een dalende trend. Deze dalingen zijn het effect van een groeiende ruimtelijke spreiding van wonen en werken. Hierbij is de commerciële suburbanisatie of migratie vanuit de stad naar het omringende platteland, volgend op de residentiële suburbanisatie, sterk toegenomen in de laatste jaren. Het RSV heeft deze trend vooralsnog niet kunnen afremmen (Bron: [RESOC-dataset 2017](#) op www.pomwvl.be).

In [West-Vlaanderen Ontcijferd editie 2016](#), de [Gemeentelijke Steekkaarten](#) en de [RESOC-dataset](#) worden eveneens statistieken omtrent ondernemerschap op gemeentelijk, arrondissementeel en West-Vlaams niveau aangereikt.

⁴ Dienstensector: de economische sector waarin bedrijven met de verkoop van hun goederen of diensten winst willen maken.

⁵ De niet-commerciële dienstverlening, bv. overheidsdiensten en door de overheid gesubsidieerde diensten.

11.4 Duurzaam gebruik

11.4.1 Duurzaam wonen aan de kust

Aan de kust zijn weinig ingrediënten aanwezig voor een evenwichtig, sociologisch gezond sociaal weefsel. De sterke vergrijzing en toenemende verwitting (80-plussers), de vele alleenstaanden, de verschillende verhuisbewegingen en de grote druk van toeristen en tweede verblijven zorgen voor een scheefgetrokken sociale en demografische mix. Deze verstoring van het sociale klimaat uit zich het meest in de badplaatswijken (*Meire en Bracke 2005*, rijksregister, Coudenys 2012 in *Maelfait et al. 2012*).

De hoge vergrijzing zorgt voor een scheefgetrokken demografische mix, waardoor een ander samenlevingsmodel opduikt. Er zijn aan de kust verhoudingsgewijs veel meer ouderen dan in de rest van Vlaanderen. Dit wordt nog versterkt door de tweedeverblijvers, waarvan de eigenaars nagenoeg altijd ouder zijn dan 45 jaar en geen thuiswonende kinderen hebben onder de 18 jaar. 75% van de eigenaars van een tweede verblijf is minstens 55 jaar oud en leeft samen met zijn/haar partner. Meer dan de helft van de eigenaars is (brug)gepensioneerd. Dit betekent dus dat de vergrijzing nog versterkt wordt met ongeveer 124.500 tweedeverblijvers boven de 50 jaar die ongeveer 82 nachten per jaar hun verblijf bewonen (WES 2008, tweede verblijven aan de kust, *deel 1* en *deel 2*). De laatste 10 jaar kwamen er 20.000 inwoners boven de 56 jaar bij aan de kust (*Provincie West-Vlaanderen 2015*). Uit onderzoek in opdracht van de provincie West-Vlaanderen blijkt dat de komende 15 jaar de kust nog grijszamer wordt; in 2030 zullen er 117.777 bewoners (51,72 %) ouder dan 56 zijn. Volgens de meest recente SVR-projecties (2015-2030; Studiedienst Vlaamse regering) zal de vergrijzing en de verzilvering van de bevolking in de Vlaamse steden en gemeenten zich minstens tot 2030 blijven verderzetten waarbij de stijging van de 65-79-jarigen en de 80-plussers aan de kust het sterkst zijn (*Vlaamse overheid, 2016*). Daarnaast blijkt dat ongeveer 40 % van het aantal woningen aan de kust tweede verblijven zijn, goed voor ongeveer 86.000 woningen (*Provincie West-Vlaanderen 2015*).

Het provinciebestuur van West-Vlaanderen zet actief in op het *programma Vergrijzing aan de kust* waarbij de kust als laboratorium kan beschouwd worden voor de toekomstige vergrijzing in Vlaanderen. Zo wordt in de nota *Vergrijzing aan de Kust: Lust of last (2012)* (provincie West-Vlaanderen) de situatie van de vergrijzing aan de kust geschetst waarbij er een aantal knelpunten en uitdagingen worden geformuleerd. De inspiratiegids '*Ruimte voor ouderen*' (2017) biedt een overzicht voor de verschillende woonvormen voor ouderen en probeert in te spelen op de leefnoden van de West-Vlaamse kustbewoners. Verder werden in *Vandekerckhove et al. (2015)* in opdracht van de provincie West-Vlaanderen de verhuisbewegingen van 80-plussers aan de kust geanalyseerd waarbij ook de gevolgen op de woonmarkt en zorgsector in de kustregio werden meegenomen. Uit het onderzoek komen een aantal tendensen naar voor: de pensioenmigrant is onvoldoende voorbereid op ouder worden, een sociaal netwerk is belangrijk en het woningaanbod aan de kust is niet aangepast. Verder worden een aantal uitdagingen en aanbevelingen geformuleerd, zoals: beschouw de vergrijzing als troef (bv. opportuniteiten naar vrijwilligerswerk toe, economische opportuniteiten, etc.), zet in op aangepast en zelfredzaam wonen en bewustmaking (zie ook *De Klerck 2011*).

Het belang van een persoonlijk sociaal netwerk komt eveneens aan bod in *Meire en Bracke (2005)*. Voor de vele alleenstaanden en pensioenmigranten aan de kust, die hun sociaal weefsel achtergelaten hebben, is de kans op een sociaal isolement reëel. Het is dan ook essentieel om zoveel mogelijk het sociaal weefsel te herstellen en versterken. Uit het leefbaarheidsonderzoek voor de kust (*Meire en Bracke 2005*) blijkt immers dat de betrokkenheid van bewoners op elkaar zwak scoort aan de kust en dit vooral in de badplaatswijken.

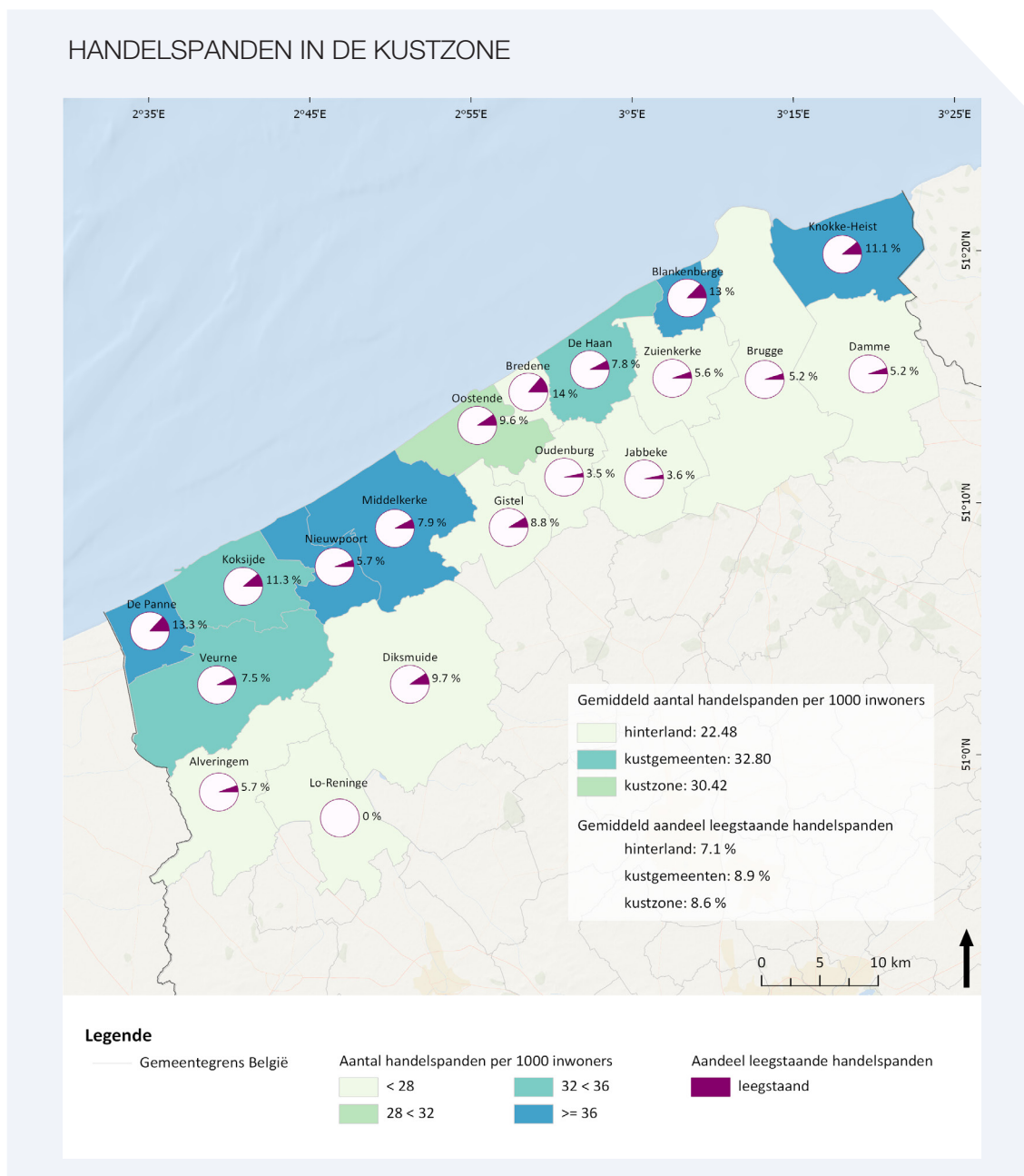
Een goede fysieke leefomgeving en goede levensomstandigheden zijn ook essentieel voor een duurzame leefomgeving en het welbevinden van bewoners. Het (groot)stedelijk profiel en de hoge kansarmoede geven aan dat er ook hier vele uitdagingen liggen aan de kust (*Maelfait et al. 2012*). Daarnaast biedt vergrijzing ook economische opportuniteiten, bijvoorbeeld in de zorg economie of belevingseconomie (zie ook: *website POM West-Vlaanderen*).

11.4.2 Economische ontwikkeling aan de kust

In *West Deal* werden de strategische lijnen van het economische beleid van de provincie West-Vlaanderen uitgetekend voor de periode 2013-2018. Hierbij worden een aantal lijnen uitgewerkt die specifiek van toepassing zijn op de kustzone, zoals de mogelijkheden van Oostende als industriële haven voor offshore ontwikkelingen, de uitbouw van de haven van Zeebrugge, opportuniteiten in het toerisme voor de Internationale Luchthaven Oostende-Brugge, etc. Ook *Fabrieken voor de Toekomst* is een concrete toepassing van West Deal, waarbij de cluster blue energy focust op wind-, golf- en getijdenenergie. In de studie *West-Vlaanderen Groeit – Ambitie 2030* werd een onderzoek gevoerd naar de stand van zaken van de West-Vlaamse economie en haar toekomstperspectieven. Hierbij worden vijf toekomstvisies en vijf concrete toekomstwerven voor West-Vlaanderen geformuleerd waarbij ook de economie in de kustzone aan bod komt (blue energy, havens, zorg economie aan de kust, etc.).

Via de website '[detailhandel Vlaanderen](#)' van het Kennisnetwerk Detailhandel kan per gemeente informatie opgevraagd worden (inclusief een gemeentelijke feitenfiche) over de detailhandel in Vlaanderen. Ook via het nieuwe dataportaal [provincies.incijfers.be](#) kan per gekozen gebiedsindeling (zoals bijvoorbeeld kustzone) cijfers, tabellen, grafieken en kaarten samengesteld worden.

Inzake detailhandel beschikken de kustgemeenten over een hoger aantal handelspanden ten opzichte van het bevolkingsaantal in vergelijking met de hinterlandgemeenten. Daarbij wordt het hoogst aantal handelspanden (per 1000 inwoners) geregistreerd in Knokke-Heist (49,76), De Panne (48,83) en Nieuwpoort (47,57) (figuur 10). De grootste leegstand (leegstaande handelspanden ten opzichte van alle handelspanden) wordt waargenomen in Bredene (14,0%), De Panne (13,3%) en Blankenberge (13,0%) (figuur 10).

Figuur 10. Het aantal handelspanden per 1000 inwoners per gemeente voor de kustzone in 2017 en het aantal leegstaande handelspanden t.o.v. alle handelspanden per gemeente in 2017 (Bron: [provincies.incijfers.be](#) via provincie West-Vlaanderen).

In het kader van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRMS) werd een eerste socio-economische analyse van het gebruik van de Belgische mariene wateren en de aan de aantasting van het mariene milieu verbonden kosten opgesteld in 2012 (*Belgische Staat 2012, Börger et al. 2016*), en een actualisering van deze socio-economische analyse gepubliceerd in 2018 (*Volckaert en Rommens 2018*). Deze studies behandelen gedeeltelijk de socio-economische ontwikkelingen aan de kust, waarbij onder meer aandacht geschonken wordt aan de accommodatie voor toeristen aan de kust en hun uitgaven (zie ook thema **Toerisme en recreatie** en thema **Natuur en milieu**).

11.4.3 Stedenbouwkundige visieontwikkeling aan de kust

Om te kunnen inspelen op de toekomstige uitdagingen voor de kustzone wordt een ‘reconversie’ van het huidige stedelijk systeem bekeken. ‘*Stedelijk Systeem Kust*’ is een ontwerpend onderzoek naar transformaties van de bebouwde omgeving in de kustzone, om te komen tot een robuust stedelijk systeem (*Stedelijk Systeem Kust 2017*). Het onderzoek is een samenwerking tussen het Team Vlaamse Bouwmeester, Ruimte Vlaanderen, OVAM en de provincie West-Vlaanderen en kadert binnen *LABO RUIMTE*, een platform voor ontwerpend onderzoek naar ruimtelijk-maatschappelijke vraagstukken. Ook bijvoorbeeld appartementsgebouwen aan de kust kunnen mits een verstandige aanpak een duurzaam antwoord bieden op de behoeftes van de groeiende groep senioren. Met het GTI (geïntegreerde territoriale investeringen) *Health Care Accelerator* project willen lokale overheden, zorginstellingen, bedrijven en kennisinstellingen gezamenlijk deze uitdaging aangaan.

De kustzone is een dynamisch gebied met grote uitdagingen, onder andere op het vlak van wonen, mobiliteit en werken. In het ontwerpend onderzoek ‘*Metropolitane Kustlandschap 2100*’ over de ontwikkelingsmogelijkheden van de kust tot 2100 in het kader van een veranderend klimaat en socio-economische context, werd de kustzone beschouwd als één functioneel samenhangend gebied, één stedelijk metabolisme (*Geldof en De Bock 2014*). Het Territoriaal Ontwikkelingsprogramma (T.OP) voor de kustzone werd in november 2015 opgestart binnen Ruimte Vlaanderen (nu Departement Omgeving) met als doel om grootschalige ruimtelijke uitdagingen in de kustzone aan te pakken in samenwerking met de provincie West-Vlaanderen en de gemeentebesturen (zie ook thema **Toerisme en recreatie**). Stedenbouwkundige vraagstukken worden door een team van experts uitgewerkt tot een gedragen visie of masterplan. Daarmee kan de gemeente nadien aan de slag om dit te concretiseren via een ruimtelijk uitvoeringsplan of via het afleveren van vergunningen. Momenteel zijn deze projecten in uitvoering en laten de implicaties aan de kust zich nog niet zien. Zo werd in Knokke-Heist onderzocht hoe een oudere wijk nabij het station van Heist vernieuwd kan worden met een bijkomend pakket aan nieuwe woningen, zonder het open karakter en de ruime parkstructuur te beknotten. In Veurne werd dan weer onderzocht hoe het oude station, het voorliggende plein en de omgeving vernieuwd kan worden zodat dit een goed functionerend knooppunt van openbaar vervoer kan blijven, maar tegelijk ook meer kwaliteit voor de omwonenden kan bieden. De resultaten van dit onderzoek zullen maar in de komende jaren zichtbaar worden op het terrein. Ook in Middelkerke, Blankenberge en Koksijde is nog dergelijk onderzoek gepland in 2018-2019.

Er bestaan ook visieontwikkelingen of planprocessen die zich deels of volledig richten op de zeezijde, zoals bijvoorbeeld het *Complex Project Kustvisie* (ontwikkeling van duurzame maatregelen voor de kustverdediging op lange termijn) en het marien ruimtelijk plan (MRP) voor het Belgisch deel van de Noordzee (zie ook thema **Veiligheid tegen overstromingen**, thema **Natuur en milieu** en thema **Geïntegreerd maritiem beleid**).

Referentielijst wetgeving

Overzicht van de relevante wetgeving op federaal en Vlaams niveau. De geconsolideerde nationale regelgeving kan geraadpleegd worden via het [Belgisch Staatsblad](#) en de [Justel-databanken](#).

Belgische en Vlaamse wetgeving		
Afkorting	Titel	Dossiernummer
Decreet van 18 mei 1999	Decreet houdende de organisatie van ruimtelijke ordening	1999-05-18/33
KB van 23 juni 2010	Koninklijk besluit betreffende de mariene strategie voor de Belgische zeegebieden	2010-06-23/05